

Yelena Kalyuzhnová:

ECONOMICS OF THE CASPIAN OIL AND GAS WEALTH. COMPANIES, GOVERNMENTS, POLICIES

New York: Palgrave Macmillan, 2008.
257 stran.

Olga Kalyuzhnová, ředitelka Centra pro euro-asijská studia a přednášející na Katedře ekonomie Univerzity Reading, Spojené království, zabývající se tranzitními ekonomikami a makro-ekonomickými jevy, předkládá monografii, kterou lze považovat za vydařený pokus o komplexní zpracování problematiky role uhlovodíkových zdrojů v procesu tranzice a hospodářského rozvoje tří kaspických států – Ázerbájdžánu, Kazachstánu a Turkmenistánu. Ústřední otázkou textu je, jestli a za jakých podmínek budou tyto státy schopny udržet současný hospodářský růst tažený především exportně-laděným uhlovodíkovým sektorem. Doktorka Kalyuzhnová je autorkou první významnější studie kazašské ekonomiky a také monografie *Energy in the Caspian Sea Region: Present and Future*, ze kterých předkládaná publikace vychází.

Kalyuzhnová představuje práci, která se dotýká hned několika fenoménů současné politické ekonomie. Jejich propojení charakterizuje poslední dvě dekády vývoje kaspické oblasti a určuje těžiště práce. Jedná se zejména o dosud ne úplně objasněný vztah mezi bohatými přírodními zdroji a ekonomickým rozvojem; dále o problematiku vztahů významných nadnárodních společností a národních vlád; a v neposlední řadě se Kalyuzhnová věnuje průběhu tranzice v kaspickém regionu.

Ačkoliv je text zaměřen primárně na interakci mezi vládami těchto států a mezinárodními ropnými společnostmi (IOCs), Kalyuzhnová v něm pokrývá i celou řadu

oblastí, které s problematikou souvisejí spíše okrajově, čímž ovšem neubírá pozornosti hlavní argumentační linii a naopak zvyšuje informační hodnotu a lépe vymezuje interpretační rámec textu. Významnou devízou monografie je promyšleně konstruovaná a důsledně dodržovaná struktura. Kalyuzhnová úsporným, ale obsahově intenzivním způsobem představuje ekonomickou historii vybraných států, přičemž se zaměřuje zejména na problematiku energetických komodit. Z představených dat pak umně abstrahuje opakující se vzorce chování, které jsou pro jednotlivé státy unikátní nebo které spolu sdílejí.

Jedním z nich je jednoduchý, ale elegantní koncept dvou generací zahraničních investic, který prochází různými rovinami analýzy, a vhodně tak ilustruje důsledky napojení regionu na světové či regionální trhy s energetickými komoditami pro místní obyvatele, dále emancipaci národních vlád z pozice slabého partnera ve značně asymetrickém interdependentním vztahu vlád a IOCs k sebevědomým partnerům požadujícím adekvátní podíly na výnosech a jistou přidanou hodnotu v podobě tzv. *rozvoje místních kapacit*; a konečně, byť v menší míře, důsledky otevření se mezinárodním trhům pro region jako takový.

Ze srovnání prostředí, do kterého přicházela první generace investic, se současným prostředím potom vychází detailní přehled nejnovějšího vývoje. Ten je částečně zaměřený na rozvoj, kterého se během půldruhé dekády podařilo dosáhnout, ale také, a to především, na výzvy, které je třeba překonat. Kalyuzhnová se v této souvislosti, plně dle zaměření textu, věnuje téměř výhradně ekonomickým aspektům exportu uhlovodíků, protože jako hlavní problém kaspických států legitimně identifikuje problematiku negativních efektů nerostného bohatství na ekonomický růst a rozvoj. Těmi mohou být např.: koncentrace na sektor přírodních zdrojů na úkor ostatních sektorů ekonomiky, nárůst

zaměstnanosti jen v sektorech souvisejících s rozvojem zdrojů, investice soustředěné především do oblasti zdrojů, *rent-seeking* či problematické dlouhodobé udržení tempa hospodářského růstu.

Tato stať slouží jako uvedení k obsahově nejvýznamnější části monografie, kde autorka přesvědčivě dokládá – třeba na příkladu kazašské státní ropné společnosti KazMunaiGaz, která se stala jedním z kontraktorů nově objeveného obřího pole Kashagan – jak se k maximalizaci přínosu kladných rysů za co nejmenších negativ způsobených těmi zápornými vládou snaží aktivněji vstupovat do projektů a zejména vytvářet takové prostředí, které bude investory více motivovat ke kooperaci s místními subjekty. Kalyuzhnová tento koncept nazývá *rozvoj místních kapacit* a definuje jej jako aktivity s přidanou hodnotou, ve kterých místní subjekty soutěží o kontrakty či subkontrakty, a dále *širší „sociální“* (uvozovky Kalyuzhnová) *participace* investorů. Jinými slovy množství příspěvku místní populace k exploraci, rozvoji a těžbě uhlovodíkových projektů.

Tím se autorka dostává až k části, jež uzavírá analytické expoé do uhlovodíkového sektoru tří kaspických států, a sice části věnované predikci budoucího vývoje a dílčím doporučením, jak se s naznačenými výzvami vyrovnat. Tuto část je třeba hodnotit velmi pozitivně, neboť v ní autorka mírně utlumuje analytickou linii na úkor linie prakticky-ekonomické, čímž se ze závěrečných pasáží textu stává až téměř policy-paper, který do značné míry obohacuje užitný přínos textu. Kalyuzhnová například navrhuje postup, kterým by se vlády prosazující rozvoj místních kapacit měly v ideálním případě řídit. Jde o trojstupňový model jednoznačné interní definice rozvoje místních kapacit, změny preferencí při udělování kontraktů a stimulační vnitřní politiky.

Ačkoliv Kalyuzhnová dokáže věrohodně pokrýt značně široký rozsah témat na poměrně omezeném prostoru necelých 260 stran, je

z textu znát jistá nutnost kompromisu, odvozená patrně od násobně většího rezervoáru informací, než který si nakonec našel cestu až k vydání. Textu by možná prospělo důslednější zařazení některých politologických či ekonomických konceptů, jako je například tzv. Holandská nemoc (Dutch disease), odvozená od známého „paradoxu nerostného bohatství“. Autorka ji sice uvádí, ale jen velmi okrajově, a to i přesto, že poměrně velká část textu pracuje s fenomény, které do značné míry odpovídají obsahu tohoto konceptu. Jeho zařazením by přehlednost a explanační potenciál monografie ještě vzrostly.

Celkově lze konstatovat, že se jedná o obsahově velmi silnou publikaci zaměřenou na region, který v literatuře není příliš dobře pokrytý. Vědecký přínos textu je obohacen dlouhodobým zájmem autorky o kaspický areál a energetiku kombinovaným s autorčinou vynikající schopností abstrakce, se kterou zvládá zasadit nespočet různorodých informací sahajících od makroekonomických modelů přes výzkum veřejného mínění v zapadlých stepních oblastech až po dílčí environmentální problémy jedné partikulární těžební soustavy do jednotné argumentačně velmi precizně postavené linie. Jedinými slabunami textu jsou snad přílišná orientace na Kazachstán, která je ovšem do značné míry pochopitelná vzhledem k omezenému množství dostupných dat pro zbylé dva státy, a místy limitovaná práce se zdroji, obzvláště v případě rozhovorů, které jsou leckdy citovány formou „z rozhovoru s představiteli energetických společností“.

Publikaci lze doporučit širokému spektru čtenářů. Její cílovou skupinou mohou být jak vědečtí pracovníci, tak i laikové se zájmem o energetiku obecně, o povahu a fungování vztahů ropných společností a vlád, o management uhlovodíkových zdrojů či o tranzici.

Jan Osíčka

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity